

Deportálás Transznisztriába

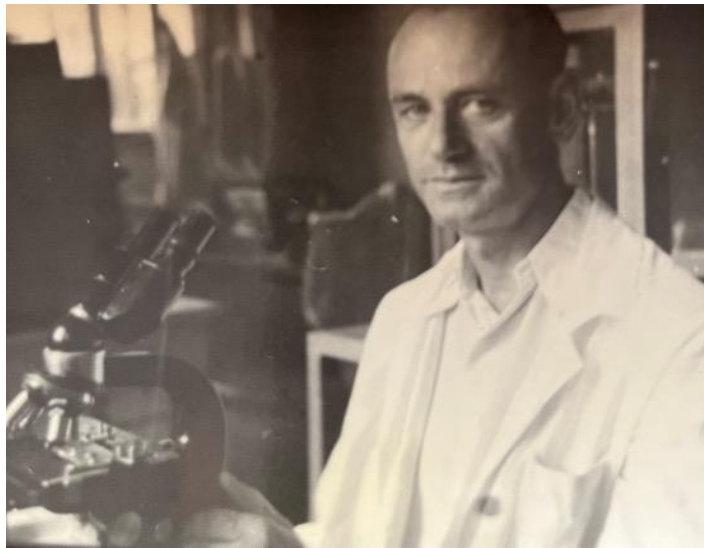
Dr. Gutfreund Andrei (Bandi) emlékei

Andrei (Bandi) Gutfreund, született 14.5.1914, Rékas, Románia. Meghalt 1999, Izrael.
6 éves korában, a Gutfreund család Temesvárra költözött. Apjának egy férfi ing és fehérneműgyára volt. A zsidó liceumba tanult, azután orvosi diák volt Szegeden és Nápolyban. Felesége Lilly, született Berenyi (1922-2005, Izrael).

Mint fiatal orvos dolgozott az egyetemen, később Csákován, miután feliratkozott a kivándorlásra Izraelbe.

Gutfreund Bandi lánya, Dita Gara, küldte a kéziratot, fényképeket és az életrajtot.

Szerkesztő : Getta Neumann

Fényképek a családi albumból

A háború 1940, szeptember 1-jén kezdődött, amikor még csak katona voltam észak Moldovában, Dorohoi közelében. A reggel 6 órai tornánál átrepült felettünk a Varsó București repülőgép, és rájöttünk, hogy elkezdődött a háború.

Azonnal hazaküldtek minket, ami szintén nem volt élvezetes, mert főleg a vasgárdista diákok sok zsidót dobtak ki a robogó vonatból. Apám Temesváron már azzal fogadott, hogy én is a háboruba leszek hurcolva. Most kezdődött a munkatáborok sorozata. Minden 18 és 60 év közötti férfit az Electrica mezőn gyűjtöttek össze, és aznap különböző pontokra szállították, mint például Brassó, Szeben, Valea Oltului és Brad. Kimaradtam és csak 10 nap után osztottak be a Temesvártól kb. 10-12 km-re található vízművekhez. Rendszerint biciklivel utaztam oda, és a Ghirodai út a mi utcánktól még gyalog is elérhető volt. Körülbelül 6 hónapig tartott ez az ideális megbízatás, ami alatt a zsidó kórházban is dolgoztam.

A hírek nagyon bizonytalanok voltak, mivelhogy a rádionkat be kellett szögálatni. Tudtunk a Bukovinai és Besszarábiai zsidók Dnyeszteren túli, Transznisztriai deportálásáról. Egy temesvári csoportot, akik amerikai vízummal rendelkeztek és szovjet átútaszó vízummal, egytől egyik lelőtték (Mannheim, Holzer gyógyszerárós, Taussig és mások). A régi kommunistákat, köztük Kain-t elvitték. Transznisztria, egy lidércálom lett a zsidók számára – az éhség, a tifusz, valamint a román és ukrán bandák áldozatai.

Odessza Transznisztria fővárosa lett. A zsidók Sasgorod, Bersad, kis helyeknek gettóiba lettek beszorítva, elhagyott istállókban, borzalmas körülmények között. Mivel a tifusz a lakosság többi részét is veszélyeztette, az ország többi részéről zsidó orvosokat küldtek ennek a leküzdésére.

Ugyan ez volt a metódus a hadifogolytáborokban is, ahol naponta sok száz ember pusztult el tifuszba, az éhségtől és fagytól. Az 1941-42-es tél sok év óta a leghidegebb volt. Számos egyéni tragédia sórolható fel, direkt vagy indirekt következményei a hitleri diktatúrának. A románok mindig ügyesen tudták, hogyan használják ki a kellő pillanatokat. Míg egész Európa vérzett és nyögött a Gestapo SS és a német csizma alatt, Románia félig meddig önnáló maradt. Szinte majdnem minden vezetőt pénzért, sok pénzért, le lehetett spercelni (pénzelní). Így a bánági, olténiai, munteniai zsidók és Ardeal-nak az a része amely nem volt Magyarország fennhatósága alatt megmenekült. Például Antonescu-né kapott egy egész berendezett kórházat a zsidóktól,

ami persze az ő nevét viselte. Rengeteg ruha, arany, stb. Leadás (rekvirálás), ami hivatalosan ment. Ebben az atmoszférában megjelent egy Frăteanu nevű pasi apám gyárában és bejelentette, ő a romanizáló és átveszi a gyárat. Apám úgy felizgatta magát hogy másnap ágynak esett és 8 nap alatt kimúlt (elhalálozott). Ez a nyolc nap volt életem legszörnyűbb periódusa, április 4-től 13-ig. Az esküvőnk 18-ra volt kihirdetve (programálva)!! Mivel román orvost nem tudtunk hívni, mert meg volt tiltva, 8-10 zsidó orvos plusz én nem tudtuk megállapítani a baját, csak halála után egy Pfeffermann nevű orvos, aki ugyancsak súlyos beteg volt, találta el a diagnózist. Perforált fekély + hashártyagyulladás. Azóta is majdnem minden éjjel vele álmodok. Es biztos másképen alakul minden, ha sikerült volna a diagnózis és megoperálják ! Akkoriban nem volt penicillin vagy más antibiotikum. Az egész „story” a mai napig keserít.

Közben egyre másra jöttek a rémhírek, de Auschwitz-ot es hasonlót senki se feltételezte. Bár egy alkalommal egy SS katona a Maria patikában felejtette a pénz tárcáját, tele pénzzel, de elképesztő fényképekkel a szerb hadjáratról. Utca sorok felakasztott emberek, asszonyok, sok gyerek. Na de ez csak epizód az idők rém... (olvashatatlan).

Ebben a nyomasztó periódusba kaptam a behívót Transznisztria Kormányásától, Guvernamentul Transnistriei - Odesa.

Anyu éppen terhes volt, kb. 3-4 hónapos hazások voltunk es éltünk márol holnapra egy fenyegető világban mint holdkorosok vagy inkább mint az indifferensek akik remélték hogy az az autóbusz aki mindenkit elgázolt minket megkímél.

A Temesvár-Bukarest-Odessza úton rendes kocsiban akartam utazni, de az ezredes nem volt hajlandó utasként beengedni, bár nem tudta, hogy zsidó vagyok. A zsidó kényszermunkatáborot "kötelező munkaszolgálatnak" nevezték. A tény hogy merészen igényeink voltak mutatja, mennyire hittünk a csodákban, vagy csak hülyék voltunk, sőt, ebben a légkörben szemtelenek.

19 órás odesszai utazás után megérkeztem Odesszába, ahol egy Ilania nevű hadnagy várt egy autóval. Kitért, megtört légiós (Garda de Fier) volt, és magából kikelve mesélte a múlt hét eseményeit, és hogy azóta ő nem ember. Odesszában 200.000 zsidó élt. Az ellenálók felrobbantották a Gestapo épületét. Erre összegyűjtötek anyi zsidót, amennyi belefért a zsidó templomba és négy oldalról felgyújtották. De nem a németek, hanem a románok ! Aki próbált ablakon és kis lyukakon próbált menekülni, gépfegyverrel intézték el. 420 sebesültnek sikerült megmenekülni, viszont két sebesültet az ukrán lakosok vették « kezelésbe » és útána átadták a németeknek. Sorsuk nem kétséges.

Miután jelentkeztünk a kormány egészségügyi osztályban, ahol egy részeg tisztviselő fogadott, kb nyolcan voltunk (Iași, Constanța, București), mint a leprásokat, megkaptuk a beosztást.

Jampolba osztottak be, ami a legtávolabb volt Odesszától. A vonaton az odesszai tüzről beszéltek, egy ukrán megjegyezte hogy még több maradt életbe mint azelőtt. Tőlem kérdezte hogy Hova-hova ? Jampol egy ronda kis hely, tele csúnya zsidóval, ilyen orral és ilyen fülel. De még vannak öt zsidók, kérdeztem ártatlanul ? Közben a többiek (most már csak hárman) ösze tojták magukat, én meg piszkáltam tovább.

Jampolban cigány katonák kontroláltak és nagyon nézegettél a cipőmet. Már féltettem hogy mezitláb fogok megérkezni a kórházba és pucoltam, de gyorsan.

A városka (nebich) hasonlított Csákovára, de ami feltűnt, hogy sehol nincsenek civilek. Kitűnt hogy kijárási tilalom ! Mivelhogy lovas kocsin voltunk civilben, azt hitték rolunk hogy új házfoglalo románok érkeztek.

A kórház tipikus, kb száz év elöt europai kórházokhoz képest. Érkezéskor találkoztunk az igazgatóval, fiatal, Popovici nevű, aki kijelentette hogy Te itt dogozol, Te ott és kb három percig voltunk bent nála és rögtön láttam hogy rühes, de zavartalanul vakarozott. Megmondtam neki akkor nem lenne több gondom, ha tudnám hogy hol fogunk lakni, enni, stb. Így hát elvonultunk és kaptunk egy szobát, ami szovjet rendszerben szokotnak normális volt, de a másik három még nem aludtak így : szalmazsákon hárman, két Sochnut ágyban.

Leirni élményeimet, még egyszer enyit kellene írni, de túl sajnállak és igyekszem röviden.

Persze másnap már megismerkedtem a realitással. Egy pár zsidó dolgozott a kórház udvarába egy vadállat részeg ukrán alatt. Persze megkörtényékeztem őket és az ukránal úgy beszéltem mintha én lennék a jövő direktor. Kapott két cigit és el volt intézve. Kisült hogy czernovitziak, gettoban élnek, most félig-meddig emberi körülmények között, de igazi nyomorban. Van köztük orvos, rabbi, orás, szabó, stb. Hulla rabló, árulo se hiányzott, akik kis előnyekért beköpték sorstársukat.

Mivel a kórházba a betegek is éheztek, gyógyszer majdnem zero, diftériában hullanak mint a legyek főleg a csecsemők, tehát enni kellene. Mi tudtuk hogy van egy Malinovski nevű család, akiknek van valami vendéglő féle vezetett, hát utra keltünk. Mehattünk kb 300m, megálit minket egy vadállat főhadnagy, keze a revolveren. Kik vagytok ? Zsidó orvosok akik a kórházban kaptunk beosztást. Hol a sárga csillag ? De kérem, hát mi kvázi katonák vagyunk. Egy frászt vagytok, bűdös zsidó mint a többi, ottan is bukott a gettó fele. Azonnal rakjátok fel, különben bajatok lesz velem. Kisült hogy szintén egy Popovici nevű főhadnagy a Siguranța vezető, élet halál ura.

De mikor elment, megis bementünk a vendéglőbe és ami volt az izlet, de Busteni delikatesz volt ehez képest.

A kórházi munka abból állt, hogy majdnem mindenki azt csinálta, amihez nem értett. A fix orvosi személyzet egy fiatal ukrán orvosból és egy idős, mintha egy Cehov darabból, nőgyógyászból állt, aki csendes antiszemita létre, mégis tudomást vett rólunk, hogy nem tartozunk az okupációs sereghez. Kapart, kapart és szülésnél is nézegetett. Viszont az ápoló személyzet aránylag jó volt. De ők is tehetetlenek voltak anyaghiány miatt. Én röntgénéológus lettem, és sajnáltam minden páciens, aki oda került, és én legfeljebb anyiba voltam hasznos, ha nagy lyuk

volt valakinek a tüdején vagy más olyan dolog, amit akárki más észrevesz. De még voltak előnyei, mert az egész vidéken ez volt az egyetlen készülék, nagy volt a kereset, még a tiszték és a magas rangú hivatalnokoknál is.

A mottó a régi Bukarestben: "*Niște raze, niște injecții*" (Egy kis sugár, egy kis injekció). Így elég hamar terjedt a híre. Ijedelembe is volt részem kétszer is. Korán sötétedett, és minthogy 8 óra után tilos volt az utcán tartózkodni, bárki lelőhetett figyelmeztetés nélkül, legyen az civil vagy katona. Tehát maradt 4 zsidó orvosnak egy 3x3 méteres szoba, egy 3 lábú asztal féle, 2 lukas szék, egy ágy + egy pár lécz, az utóbbi nekem jobban megfelelt, mert nem lógott ki a lábam.

Lehetett este, este 11. Bakancszaj, durva kopogás, ki az, mi az? *Deschideți ușa, jandarmerie!* (Nyissátok az ajtót, rendőrség!) Bejön a kedves és kérdezi, hol van az a magas orvos "*din Timișoara*"? Érdekes, még se ijedtem meg rögtön, de a többiek falfehérek voltak. Öltözz és gyere velem a főhadnagy úr elé. Ez a hírhedt gyilkos, akivel első napon találkoztunk, olyan finoman megfenyegetett. Na, szervusz világ, ki a koromsötétben a nagy ukrán éjszakába! Két kérdés foglalkoztatott: az egyik, ugyse mondja, miért hívat, a másik, hogy lehet elpucolni, de hova és merre. Tehát mentem elől, a puska pedig mögöttem. Az egész millió csilag ragyogott, csak a tucsköket és nagy ritkán távoli lövéseket hallotunk. Egye fene, megpróbálom. Ilyen csilagos éjszakát mondom, meg nem láttam! Nem láttam a pofáját, de biztos hüljének nézett, mert azt felelte: *Nu pentru toata lumea.* (Nem mindenkinek.) Az egész út nem tartott tovább 10 percnél, de amikor megláttam a rendőrségi épületet, kicsit be is szartam. De be se léptem, már az őrségen hallottam a pasi finom baritonját: "*Hai doctore, am nevoie de dumneata!*" (Gyere doktor, szükségem van magára!) *Dumneata doctore!* E már nem hangzott veszélyesnek. Röviden az élet-halál ura, kicsit szemét lesütve, miután beléptünk a szobájába, ahol az erős fényben nem szokott szememet én is lesütöttem. Szegény ide, szegény oda, a főhadnagy is bevalotta, hogy valami nemi bajt kapott, és a hét végén jön a felesége.

Ach so! Akkor a kezembe vagy. A többi részlet már nem érdekes, de az eredmény igen. 1-2 nap alatt mindenki előre köszönt, és első dolgom volt korlátlan belépés a gettóba. Mellesleg a főhadnagy urat úgy kezeltem, hogy soha az életében nem fog megszabadulni a bajától. De mint kiderült, ez is felesleges volt, mert kb. 1 év múlva az oroszok elkapták és agyonlőtték. Így hát egész napomat a gettóban töltöttem, és nem csak orvosi segítséget nyújtottam, bár volt vagy 2

zsidó orvos is, de főleg a sorsuk érdekelt. Valamennyiük Csernovicbol (Cernăuți) volt, egy pár helybéli, akiket életben hagytak. Köztük egy link szabónak, aki közvetített a helyi ukránokkal, és dolgozott nekik, a fiat (... érthetetlen) Sajnos utólag megtudtam, hogy őt is lelőtték, ezutal a kivonuló románok.

Volt ott patikus-tól kezdve zenészig minden. Egy külön mese lenne, micsoda típusok (egy zenész, egy focikapus, ügyvéd stb.). Én különösen pártfogásba vettem egy Meyer nevű családot, 2 kisiúval és egy cionista vezető nagybácsival. Persze, ami felesleges cipő, ruha stb., ami volt nekem, rögtön ott hagytam. Ők és mások megmenekültek.

Az epilógus kb. 15 év után: kopognak a Flesch-ek Holon-i crif-jében (barakjába). Ki az? Meyer. Jó, tessék belépni. Kérem, ön Dr. Gutfreund húga? És sír. - Hát a maga apja mentette meg a két fiam életét stb. Röviden, ők már "vaticok" (már hosszú ideje az országba) voltak, és fűgönyöket csináltak, megtanították a mesterséget, amit még ma is csinál Erzi, sőt még Imre is, amíg bírta.

EPIZÓDOK

Mivel minden nap vendég voltam a főhadnagy úrnál, mindig kértem valamit a zsidók számára. A németek közben kértek zsidókat munkára, és miután elvitték őket, kivégezték őket. Persze ki kellett találni mindenféle halálos betegséget azoknak, akiket a Bug folyon át akartak küldeni. Ilyenkor a főorvosnak kellett a beleegyezést adni. Röntgent csináltam, plusz úgy állítottam be, hogy őt ériék a sugarak, és mivel fogalma se volt semmiről, be lehetett adni majdnem mindent. Így amíg ott voltam, egy zsidó se lett a Bug-on át küldve.

Egy más alkalommal, szintén a pasinál, éppen elmélkedett hogy a németek hogy fognak győzni, amikor az egyik csendőr jelenti hogy elfogtak egy zsidó kémeket. A rendelet úgy szólt: ha egy zsidót elfognak a gettón kívül, azt kémnek deklarálják, és 24 órán belül ítélet lesz kimondva és persze agyonlövik. Hozd be őket, mondja. Persze utána mentem, és a pincéből előbújik egy öreg, rongyos vak zsidó, akit egy kb. 5-6 éves kisiú vezetett, és koldulásból éltek, hogy ne haljanak éhen. Domnule Locotenent, așa arată un spion? (Hadnagy Ur, így néz ki egy kém?)

Ráordít a csendőrrre, Du-te-n ... mășii. (Menj a ... anyádba.) Bekísértem őket a gettóba, ahol aztán valahogy elintézték őket.

Nagyon megváltozott a kórház hangulata a szovjet offenzíva után, ahol kb. 30.000 német fogoly volt. Már szabad volt lemenni a patakhöz, ahol gatjába fürödhettünk és kis halakat is fogtam, amit ott helyben a lasi fül orr gégész orvos megsütött. A románok művészek az opportunizmusba, és kezdtek barátkozni velünk olyanok, akik előtte köszönésünket se fogadták. Sőt, egy este finoman kopognak és belép rajta a vármegye rühes főorvosa (szintén Popovici) és leül az egyetlen ép székre és szomorú pofával bejelenti: "Să știți că părăsim Transnistria". (El kell hagyük Transznisztriát.) Nem is mertünk egymásra nézni, még mi vigasztaltuk és biztattuk, hogy persze nem kell komolyan venni.

Az események kb. 1943 októberig tolódtak, az Odeszai pálja udvar tele vonattal német sebesültekkel – hol volt már a híres német rend –, de az út Jampol és Odesza között nem volt könnyű, az egyik zsidó orvost majdnem agyonlőtték az elkeseredett német katonák, de 24 óras kissé kalandos utazás után Timisoara-Josefinba voltam.

A leírás csak relatíve hosszú, mert amit még közben láttam és hallottam, az még 100 oldal, ha nem több. Végeredményben, a románok deportálták egész Bucovina és Cernovitz zsidóit. Transznisztia kb. 150.000 zsidó halottat számol (tifusz, éhezés, fagyás, agyonlövés). A többi 50.000 Jásiban, 10.000 (külön történet) Târgul-Ocnában, Podul Ilioaiiei halálvonat szintén néhány ezer, a többi az ország belsejéből, a munkatáborokból, aránylag kevés. Timisoara kb. 10-12 baleset és betegség okozta áldozat. De mindez Hilton luxus volt Észak-Erdély, Magyarország satöbbihez képest.

Ezt írta Apám, Dr. Gutfreund Bandi, 1986ban, Dana unokája kérésére. Csak akkor tudtuk meg hogy ez történt. Dita Gara, szül. Gutfreund, Izrael, 2023